

Pjesa 2: Informacion i përgjithshëm

1. Disa pyetje të shpeshta në lidhje me Konventën e OKB-së për të Drejtat e Fëmijës

Përse bën fjalë Konventa?

Konventa e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijëve është një traktat ndërkombëtar i të drejtave të njeriut për të rinjtë. Ajo u pranua nga Asambleja e Përgjithshme e OKB-së në vitin 1989. Konventa është e përbërë nga 41 nene rreth të drejtave të rinjve, një nen për ndërgjegjësimin e publikut dhe edukimin, dhe 12 nene për mënyrën se si të monitorohet, ratifikohet dhe zbatohet konventa. Konventa për të Drejtat e Fëmijëve është miratuar nga më shumë vende se çdo traktat tjetër ndërkombëtar për të drejtat e njeriut. Deri në janar të vitit 1996, atë e kishin nënshkruar ose ratifikuar 187 vende.

Kush quhet një fëmijë sipas konventës?

Kur OKB-ja thotë "fëmijë", ajo nënkupton të gjithë të rinjtë nën 18 vjeç, përveçse kur mosha e shumicës (kur dikush konsiderohet i rritur) arrihet më herët. Neni 1 i Konventës na e thotë në këtë.

Si funksionon konventa?

Edhe pse Konventa nuk është një ligj kombëtar, parimet e konventës duhet të pasqyrohen në legjislacionin, politikën dhe programet kombëtare të vendeve të cilat e kanë nënshkruar dhe ratifikuar atë. Qeveritë duhet të dorëzojnë raporte të rregullta në Kombet e Bashkuara për përparimin e tyre në zbatimin e konventës. Sistemi i raportimit ushtron presion mbi qeveritë që ato të respektojnë të drejtat e të rinjve.

A mundet një konventë të OKB-së të bëjë ndryshim në jetën tonë?

Duke ratifikuar konventën, qeveritë angazhohen të respektojnë të drejtat e personave nën 18 vjeç për pjesëmarrje në vendimet që i prekin ata, për mbijetesën dhe mbrojtjen nga çdo rrezik. Neni 4 thotë se kur qeveritë miratojnë konventën, ato do të marrin "të gjitha masat e duhura" për ta vënë atë në praktikë. Ajo gjithashtu thotë se kur veprojnë për të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore, qeveritë bien dakord për të bërë maksimumin e mundshëm me mjetet që kanë në dispozicion. Pasi marim vesh se çfarë do të thotë dhe nënkupton konventa, ne mund të punojmë për të garantuar që këto të drejta do të jenë rregullat që do të përcaktojnë se si do të trajtohen të rinjtë.

2. Të drejtat e fëmijëve – Pjesë e procesit të të drejtave të njeriut

Të drejtat njerëzore të fëmijëve dhe standardet për të cilat duhet të aspirojnë të gjitha qeveritë në realizimin e këtyre të drejtave për të gjithë fëmijët, janë më koncize dhe plotësisht të artikuluar në një traktat ndërkombëtar për të drejtat e njeriut: në Konventën për të Drejtat e Fëmijës. Konventa është instrumenti më i pranuar, në nivel botëror, i të drejtave të njeriut në historik. Ajo është ratifikuar nga çdo vend në botë, përveç dy vendeve dhe për këtë arsye, në mënyrë unike, i vendos fëmijët në qendër të skenës, në përpjekjet për zbatimin universal të të drejtave të njeriut. Duke ratifikuar këtë instrument, qeveritë kombëtare janë angazhuar për mbrojtjen dhe sigurimin e të drejtave të fëmijëve dhe kanë rënë dakord për të mbajtur përgjegjësi para bashkësisë ndërkombëtare për këtë angazhim,

E ndërtuar mbi sisteme dhe tradita të ndryshme ligjore e kulturore, Konventa për të Drejtat e Fëmijës është një grup universalisht i pranuar i standardeve dhe detyrimeve të panegociueshme. Ajo deklaron drejtat themelore të njeriut që fëmijët kudo – pa diskriminim – kanë:

- e drejta për mbijetesë;
- e drejta për zhvillim sa më të plotë;
- e drejta për mbrojtjen nga ndikimet e dëmshme, abuzimi dhe shfrytëzimi;

e drejta për të marrë plotësisht pjesë në jetën familjare, kulturore dhe sociale.

Çdo e drejtë e shkruar në konventë është e natyrshme për dinjitetin njerëzor dhe për zhvillimin e harmonishëm të çdo fëmije. Konventa mbron të drejtat e fëmijëve me vendosjen e standardeve në kujdesin shëndetësor, arsimin dhe shërbimet ligjore, civile dhe sociale. Këto standarde janë etaloni kundrejt të cilave mund të vlerësohet progresi. Shtetet që janë palë në konventë janë të detyruar të zhvillojnë dhe të ndër marrin të gjitha veprimet dhe politikat nën dritën e interesave më të mira të fëmijës.

Konventa për të Drejtat e Fëmijës është i pari instrument ndërkombëtar, ligjërish i detyrueshëm që përfshin gamën e plotë të të drejtave të njeriut – të drejtat civile dhe politike, si dhe të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore. Dy protokollet fakultative (për përfshirjen e fëmijëve në konfliktet e armatosura dhe në shitjen e fëmijëve, në prostitucionin dhe pornografinë së fëmijëve, janë miratuar për të forcuar dispozitat e konventës në këto fusha. Ato hynë në fuqi, respektivisht më 12 shkurt dhe 18 shkurt të vitit 2002.

Zhvillimi i shoqërive moderne na drejton në një pyetje tjetër: të drejtat e lirisë mbështetëtin zhvillimin e shoqërive pluraliste që inkurajojnë një shkallë të lartë të laicizmit dhe mënyrës së individualizuar të jetesës. Si mundën këto shoqëri të ruajnë një konsensus minimal për vlerat themelore të detyrueshme të gjithë qytetarët?

Të drejtat e njeriut dhe të drejtat e fëmijëve kanë kontribuar jashtëzakonisht për ta bërë botën një vend më të sigurt dhe më human për të jetuar dhe për modernizimin e sistemeve politike, ekonomike dhe kulturore në të gjithë botën. Megjithatë, ato kurrë nuk duhet të merren si të mirëqena dhe çdo brez duhet të kontribuojë në zhvillimin e tyre, t'i rishqyrtojë ato përsëri dhe të luftojë për to dhe për të përmbushur angazhimin për të drejtat e njeriut dhe të drejtat e fëmijëve në të ardhmen.

Të drejtat e njeriut, mbi të cilat mbështeten të drejtat e fëmijëve, kanë një traditë të gjatë, me shumë pararendës dhe paralele në fetë dhe filozofitë më të mëdha botërore. Të drejtat moderne të njeriut u shpallën në epokën e Iluminizmit dhe frymëzuan revolucionet në Amerikë dhe Francë. Sot, ato janë përfshirë si deklaratat e të drejtave në kushtetutat e shkruara dhe të pashkruara të demokracive moderne. Gjatë gjithë historisë së tyre, të drejtat e njeriut kanë qenë me rëndësi të veçantë për mbrojtjen e të dobët kundër të fortit. Këtu është vendi, ku të drejtat e fëmijëve, bëhen të rëndësishme: të miturit janë në mesin e grupeve, me statusin ligjor të më të dobët, kundrejt fuqive ekzekutive.

Procesi njerëzor i të drejtave njerëzore, si ai revolucionar edhe ai evolucionar, kanë prodhuar breza të tërë të të drejtave të njeriut: të drejtat klasike të lirisë, të drejtat sociale të përqendruara në vlerën e barazisë dhe, ende në diskutim e sipër, atë të të drejtave ekologjike dhe shoqërore që trajtojnë çështje e zhvillimit dhe varësisë reciproke në një botë gjithnjë e më të globalizuar dhe, si specifikim i mëtejshëm, në të drejtat e fëmijëve.

Zhvillimi dhe zgjerimi i të drejtave të njeriut dhe i të drejtave të fëmijëve është ende – dhe ndoshta gjithmonë do të jetë – në proces: pretendimi universal i të drejtave të njeriut dhe i të drejtave të fëmijëve ka qenë gjithmonë në pikëpyetje. Të drejtat e njeriut dhe të drejtat e fëmijëve janë deklaruar nga diktaturat dhe regjimet autokratike në gjithë botën dhe zhvillimi dinamik i shoqërisë moderne dhe i teknologjisë shtron pyetje dhe sfida të reja. Për shembull, si mund të mbrohet privatësia e komunikimit në epokën e internetit?

Rëndësia e të drejtave të njeriut është rritur në kuadrin e etikës laike, sikundër janë kodifikuar nga Karta e OKB-së dhe Konventa e Këshillit të Evropës për të Drejtat e Njeriut. Ato përfaqësojnë të vetmin grup vlerash që qëndrojnë si një rast i pranuar universalisht nga komuniteti botëror.

Megjithatë, një shtet mund të keqpërdorë të drejtat e tij të sovranitetit si mbrojtje ndërsa shkel të drejtat themelore të njeriut dhe të drejtat e fëmijëve e të qytetarëve të saj. Çështja e e hapur se si të mund të zbatohen dhe mbrohen të drejtat e njeriut dhe të fëmijëve në një botë të shteteve sovrane, duke përfshirë demokracitë dhe diktaturat mbetet ende një çështje e hapur. Karta e OKB-së, me sa duket, duhet të zhvillohet më tej për të mbrojtur paqen, jo vetëm ndërmjet, por edhe brenda vetë shteteve.

Të drejtat e njeriut janë universale. Ky është angazhimi për të cilin ato qëndrojnë ose bien. Ato janë të pandashme, nuk mund të tregtohen dhe as kufizohen me statusin e folklorit të thjeshtë politik të botës perëndimore.

Të drejtat e njeriut janë të drejta natyrore – ato janë të patjetërsueshme. Asnjë autoritet shtetëror nuk ka pushtetin për të dhënë ose refuzuar të drejtat e njeriut, por ato kanë thjesht mundësinë për t'i njohur dhe mbrojtur ato. Të drejtat e njeriut nënkuptojnë që shteti i shërben individit dhe jo anasjelltas. Ato zbatohen për çdo njeri, pavarësisht nga mosha, gjinia, përkatësia etnike, kombësia dhe kështu me radhë.

Megjithatë, të drejtat e njeriut nënkuptojnë edhe përgjegjësi. Për shembull, e drejta e një individi për liri duhet të jetë e balancuar me atë të njerëzve pranë tij: sfera ime e lirisë nuk mund të shtrihet në kurriz të tjerëve. Për shembull, liria e shprehjes nuk përfshin të drejtën për të fyer njerëzit e tjerë. Në disa vende, liria e pronës, duke përfshirë pronësinë mbi fabrikat dhe mjetet e prodhimit, është e kufizuar me ligj për kontrollin e vendimeve të menaxhimit në lidhje me sigurinë e punës të të punësuarve. Problemi i balancimit dhe i kufizimit të të drejtave të njeriut janë një burim i përhershëm i çështjeve gjyqësore që duhet të zgjidhen me vendimmarrje n politike dhe/ose juridiksionin kushtetues. Kjo shpjegon gjithashtu arsyet përse kanë lindur, si të thuash, "marka" të ndryshme të të drejtave të njeriut, në demokracitë në të gjithë botën.

3. Si u krijuan të drejtat e fëmijëve?

1945	Pas Luftës së Dytë Botërore, shumë kombe në botë formuar një bashkim – ata themeluan OKB-në, që është Organizata e Kombeve të Bashkuara. Së bashku ata donin të mbështetnin paqen dhe lirinë në botë.
10 dhjetor 1948	Në këtë ditë, Kombet e Bashkuara miratuan Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut. Këto të drejta themelore të të gjitha qenieve njerëzore në botë zbatoheshin edhe për fëmijët. Por shpejt u sugjerua se fëmijët ishin diçka e veçantë dhe për këtë arsye ata kishin nevojë për mbrojtje të veçantë.
1950	U ndërtua një draft i parë i të drejtave të fëmijëve. Për disa vite, përfaqësuesit e shteteve anëtare e diskutuan atë në Kombet e Bashkuara.
20 nëntor 1959	Në këtë ditë, Kombet e Bashkuara miratuan Deklaratën e të Drejtave të Fëmijës. Një deklaratë e tillë nuk është e detyrueshme për të gjitha shtetet, por ajo ka avantazhin se u drejtohet të gjitha shteteve si një rekomandim për politikat e tyre të ardhshme.
1979	Në të gjithë botën, ky vit u festua si Viti i Fëmijës. Të drejtat e fëmijëve u menduan dhe u diskutuan kudo. Gjithnjë e më shumë njerëz dëshironin që këto të drejta të përpunoheshin më në detaje për të mirën e fëmijëve dhe, ajo që ishte më e rëndësishme, të bëheshin ligjërish të detyruese.
20 nëntor 1989	Në këtë ditë, Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara miratoi unanimisht Konventën për të Drejtat e Fëmijës ose si quhet Marrëveshja për të Drejtat e Fëmijëve. Që atëherë, pothuajse të gjitha qeveritë e kombeve të botës e kanë nënshkruar këtë konventë për të drejtat e fëmijëve. Duke vepruar kështu, ata premtojnë të përhapin informacion për të drejtat e fëmijëve në vendet e tyre, për t'i zbatuar ato dhe për t'i dhënë vëmendje të veçantë mbrojtjes së fëmijëve. Por ende, në shumë vende të botës, fëmijët vuajnë padrejtësi serioze Secili prej nesh është përgjegjës dhe duhet të ndër marrë veprime, në qoftë se duam që të gjithë fëmijët në botë të gëzojnë të drejtat e tyre.

4. Të drejtat e fëmijëve: ushtrimi, njohja dhe zbatimi

Fëmijët nuk duhet vetëm të dinë të drejtat e tyre, por të mësojnë edhe t'i vlerësojnë dhe t'i përdorin ato. Për këtë qëllim, shkolla duhet të ofrojë kuadrin e duhur për t'u mundësuar nxënësve përvoja të gjera të mësuarit në edukimin e të drejtave të fëmijëve. Në lidhje me tre kategoritë kryesore të Edukimit për Qytetari Dmokratike (EQD) këto mund të përmblihen si më poshtë:

Ushtrimi i të drejtave të fëmijëve (të mësuarit përmes): Nxënësit i ushtrojnë të drejtat e fëmijëve si parime që qeverisin klasën dhe komunitetin e shkollës dhe, për rrjedhojë, ndikojnë drejtpërdrejt tek ta. Kjo kategori lidhet me zhvillimin e qëndrimeve, vlerave dhe aftësive.

Njohja e të drejtave të fëmijëve (të mësuarit rreth): Nxënësit njohin dhe kuptojnë të drejtat që kanë. Qëndror në këtë proces, që ka në qendër njohuritë dhe të kuptuarit e të drejtave, është roli i mësuesit.

Zbatimi i të drejtave të fëmijëve (të mësuarit për): Fëmijët nxiten të respektojnë dhe të përdorin të drejtat e tyre në klasë dhe në shkollë. Në këtë mënyrë, ata ushtrohen për rolet e tyre në të ardhmen, si qytetarë të informuar dhe aktivë në një komunitet demokratik (kjo lidhet me pjesëmarrjen, si në shkollë, ashtu edhe në jetë si të rritur).

Të mësuarit në frymën e të drejtave të fëmijëve dhe të njeriut (përmes) dhe të mësuarit si të marrin pjesë në një komunitet demokratik (për) është një përkushtim për të gjithë komunitetin e shkollës. Të gjithë mësuesit dhe drejtuesit duhet të luajnë rolin e tyre si edhe nxënësit dhe prindërit. Këto tre dimensione të të mësuarit në EQD mbështesin dhe plotësojnë njëri-tjetrin. Në këtë manual përshkruhen dhe demonstrohen mundësitë për të filluar dhe zbatuar proceset e duhura të të mësuarit. Në mënyrë të veçantë, "ushtrimi i të drejtave të fëmijëve" nënkupton një përzgjedhje të kujdesshme të metodave të mësimdhënies dhe të mësuarit, që u jep nxënësve mundësinë të përjetojnë shkollën si një mikro komunitet që qeveriset nga parimet e të drejtave të njeriut dhe të fëmijëve. Për të arritur këtë, është e rëndësishme që fëmijët të ndihen të respektuar si persona, mendimi i të cilëve merret parasysh në diskutime dhe vendimmarrje. Përvojat e nxënësve dhe të rinjve duhet të respektohen dhe të studiohen, pasi kjo është pika që lidh përvojën e tyre me njohuritë dhe të kuptuarit e të drejtave të njeriut dhe fëmijëve. Që nxënësit të ushtrojnë, të njohin dhe të zbatojnë të drejtat e njeriut dhe të fëmijëve, për të marrë pjesë realisht në një komunitet demokratik, në kuadrin shembull të një shkolle, përbën një sfidë të vërtetë për të gjithë komunitetin e shkollës. Për të arritur këtë, kërkohet pjesëmarrja, jo vetëm e mësuesit dhe drejtuesit të shkollës, por edhe e vetë fëmijëve dhe e prindërve të tyre. Pjesë e rëndësishme dhe jetësore në këtë proces është parimi i pjesëmarrjes. Në këtë mënyrë, shumë forma të pjesëmarrjes që janë të pranishme në shkollë dhe në komunitetin e shkollës, bëhen pjesë e edukimit të të drejtave të fëmijëve.

Forma të ndryshme të pjesëmarrjes

Pjesëmarrja mund të marrë forma të ndryshme. Pjesëmarrja mund të fillojë në klasë ose në shkollë ose në komunitetin e shkollës dhe shtrihet në shoërinë e gjerë përtej shkollës.

Të informosh veten për çështjet aktuale dhe lidershipin.
Të shkruajnë për çështjet aktuale dhe lidershipin.
Të diskutojnë për çështjet aktuale.
Të mbështetin një çështje të veçantë në komunitet.
Të formojnë një grup avokatie (ose një parti politike) ose të bashkohen me një organizatë .
Të marrin pjesë në një grup mbështetës.
Të drejtojnë një organizatë jo qeveritare.
Të votojnë në zgjedhje.
Të mbështesin një kandidat për fushatën zgjedhore.
Të shpallin veten si kandidatë elektorale dhe pas zgjedhjeve të punojnë në një zyrë.
Të paguajnë taksat.
Të përfshihen në grupe interesi.
Të kryejnë shërbimin ushtarak.
Të përdorin rrugë të ligjshme, për shembull, duke takuar qeveritarë, të çojnë një çështje në gjykatë etj.

5. Qasja pedagogjike: të mësuarit përmes shembullit

Ky manual përshtat metodën induktive me të mësuarit përmes shembullit. Duke studjuar ose përjetuar një ose disa shembuj, nxënësit mund të kuptojnë një parim abstrakt. Ky manual tregon tre hapat që mësuesi duhet të ndjekë gjatë mësimit përmes shembullit.

Përzgjedhja e kujdesshme e një ose më shumë shembujve; përzgjedhja e mjetit dhe metodës që do të përdorë për t'ia paraqitur atë nxënësve.
Krijimi i fazave të diskutimit dhe të reflektimit, të moderuara me kujdes, gjatë të cilave nxënësit, duke përdorur një shembull, zhvillojnë njohuritë e tyre të përgjithshme për një temë dhe konceptet e saj kryesore. Në fazën e diskutimit dhe të reflektimit, nxënësit zhvillojnë të kuptuarit e përgjithshëm dhe kuptojnë konceptet kryesore të paraqitura përmes shembullit.
Krijimi i shanseve të përshtatshme për të përdorur njohuritë dhe kategoritë e fituara rishtas në kontekste të reja (transferimi i njohurive)

Për të mbështetur mësuesin në realizimin e hapit të dytë, për të gjithë kapitujt mësimorë, përdoret matrica e mëposhtme, që trajton të tre përmasat e EQD dhe edukimin për të drejtat e fëmijëve. Për të drejtuar reflektimin e nxënësve në klasë sugjerohen disa pyetje kyçe. Reflektimi nga nxënësit është i rëndësishëm, pasi objektivat e të mësuarit nuk duhet të jenë vetëm si ide, por duhet të shprehën nga

nxënësit si diçka e kuptuar, e ushtruar, e trajnuar ose si dëshirë e së ardhmes. Duke ndarë idetë e tyre në klasë, nxënësit do të përfitojnë nga njëri-tjetri, ashtu sikurse do të përfitojë i tërë komuniteti i klasës.

Proceset e të mësuarit do të jenë më të efektshme nëse nxënësit e dinë përse dhe për çfarë ata po mësojnë informacionet, konceptet dhe kategoritë, aftësitë ose parimet e sjelljes në komunitetet demokratike. Për këtë arsye, fazat e reflektimit dhe të diskutimit duhet të rezultojnë në përfundime të përgjithshme, sikurse duhet të trajtojnë të gjithë procesin e të mësuarit. Nga pikëpamja e të mësuarit konstruktivist, nxënësit do të njohin metodat personale të të mësuarit në përgjithësi, ç'tipa nxënësish janë, pikat e forta dhe nevojat e tyre të të mësuarit. Mësimdhënia në frymën e të drejtave të njeriut ("përmes") nxit mësuesit t'u mundësojnë nxënësve hapësirën dhe kohën për të mësuar në interes të plotësisimit të nevojave të tyre. Në këtë mënyrë, ne do të njohim profilet tona të të mësuarit, si pjesë e identiteteve tona.

Në këndvështrimin e drejtimit demokratik, mësuesi duhet të mbajë objektivat e të mësuarit në kokën e tij, por t'i ndajë ato me nxënësit, duke e kthyer planifikimin e mësimit nga qëllim në vetvete, në një ushtrim të vendimmarrjes demokratike.

Së fundi, kjo formë e të mësuarit në klasat e të drejtave të fëmijëve u ofron nxënësve një model të organizimit të proceseve të tyre të të mësuarit. Në shoqëritë moderne, proceset e ndryshimit, për shembull, në shoqëri, teknologji, ekonomi, globalizimi ose mjedisi janë bërë më dinamike dhe komplekse. Kjo i vë brezat e ardhshëm përballë sfidave të reja. Për të arritur suksese në punë dhe në pjesëmarrjen në vendimmarrje, ata do të përfshihen në një proces të mësuarit që zgjat gjatë gjithë jetës, për të zgjidhur probleme që sot është e pamundur të parashikohen. Për këtë arsye, nxënësit duhet të bëhen ekspertë në të mësuarit bashkëpunues, në punën me projekte, proceset e vlerësimit dhe të zgjidhjes së problemeve. Në këtë manual, sugjerohen disa nga hapat e parë për fëmijët, në fillimet e jetës së tyre të gjatë, si nxënës të përjetshëm.

6. Të mësuarit në bazë të detyrës: të mësuarit shoqëruar

Kapitujt janë ndërtuar si projekte të shkurtëra; nxënësit përballen me probleme tipike për punën me projekte, që lidhen me lëndën, organizimin e punës, komunikimin, regjistrimin e kohës etj. Duke gjetur rrugët për të identifikuar dhe zgjidhur problemet, nxënësit zhvillojnë një numër kompetencash (të mësuarit e bazuar në detyrë).

Në kapitullin 1, fëmijëve u është dhënë detyra të krijojnë një lule me emrat dhe fotot e nxënësve. Forma e lules është në dorën e nxënësve. Po kështu, është në zgjedhjen e tyre ku dhe si do të gjejnë materialet, fotot dhe planifikimin e kohës. Në këtë mënyrë, ata do të mësojnë shumë "duke punuar", ndërkohë që mësuesi duhet të mendojë me kujdes për planifikimin e detyrës dhe të pyetjeve të tilla si: Sa kohë do t'u lihet nxënësve për detyrën e tyre? Cilat janë materialet që ai duhet të sigurojë për ta? A duhet që ai të ndihmojë me disa nga pjesët e luleve të parapërgatitura? (shih variantet për projektin e paraqitur në kapitullin 1).

Ky shembull tregon se, që në moshën e vogël, fëmijët nxiten të marrin përsipër përgjegjësi për punën e bërë në klasë, duke ndarë faktikisht përgjegjësinë e tyre me mësuesin. Përvoja është e rëndësishme nëse nxënësit duhet të planifikojnë punën e tyre në mënyrë të pavarur, në moshë më të madhe.

Në edukimin e të drejtave të njeriut, si degë e EQD, mësuesit i duhet të kryejë role dhe veprimtari të larmishme.

Të mësuarit "rreth" të drejtave të fëmijëve ngjan me funksionin klasik të mësimit dhe të informimit: nga një lektor, duke lexuar një detyrë, duke parë një video klip etj. Nga ana tjetër, të mësuarit "përmes" dhe "për" të drejtave të fëmijëve, kërkon nga mësuesi të reflektojë për sjelljen dhe personalitetin e tij si model sjelljeje. Nxënësit e vlerësojnë mesazhin e një të rrituri si të besueshëm, nëse ai ose sjellja e tij e mbështet atë, për shembull, me tonin e zërit, mirëkuptimin, tolerancën, paanshmërinë ose nxitje. Të gjitha kapitujt e këtij libri tregojnë se metodat e mësimdhënies dhe të mësuarit lidhen ngushtë me lëndën. Metoda e të

mësuarit e bazuar në detyrë kërkon planifikim dhe përgatitje të kujdesshme nga mësuesi, i cili në këtë rast, mund të shfaqet më pasiv në klasë. Megjithatë, gjatë kohës që nxënësit punojnë, mësuesi duhet t'i vëzhgojë me vëmendje për të identifikuar kompetencat dhe nevojat e tyre të të mësuarit nga pikëpamja e njohurive dhe të kuptuarit, aftësive dhe vlerave.

7. Mësimi i të drejtave të fëmijëve: Pyetje kyç për të drejtuar zgjedhjen e metodave të mësimdhënies

Në këtë manual, ne jemi përpjekur të përshkruajmë projekte të vogla për të mësuar të drejtat e fëmijëve, në një mënyrë të tillë që qasja themelore të jetë me bazë detyre, e fokusuar në zgjidhjen e problemeve, në të mësuarit ndërveprues me në qendër nxënësit, në shkollën si model komuniteti, të udhëhequr nga parimet e të drejtave të njeriut dhe fëmijëve. Mësuesi mund të transferojë këtë qasje në detyra dhe tema të tjera. Metoda e mësimdhënies në këtë qasje merr një peshë të rëndësishme të mesazhit. Kompetenca e përzgjedhjes së metodave që mbështesin përmbajtjen dhe të mësuarit është e dukshme gjatë gjithë librit. Këto pyetje kyç mund të shërbejnë si udhëzues kur planifikojmë projektet e mëtejshme të këtij lloji.

Pyetjet kryesore	Referencat për modulet në këtë libër
A i përshtaten metodat dhe temat njohurive, qëndrimeve dhe pritshmërive të nxënësve?	Mësuesi duhet ta vendosë vetë këtë gjë, dhe të vendosë se cilat udhëzime i nevojiten nxënësit.
Struktura e nxënësve (për shembull gjinia, përkatësia etnike, nevojat e të mësuarit) përcakton kushtet e mësimit në klasë. A i ka marrë mësuesi në konsideratë këto kushte specifike në zgjedhjen e tij ose të saj të metodave?	Vetëm mësuesi mund t'i përgjigjet kësaj pyetje. Ndoshta kushtet specifike të mësimit në një klasë të veçantë kërkojnë një njësi mësimore që duhet të modifikohet për t'ju përshtatur çështjeve apo nevojave të caktuara.
A ngjallin metodat interes dhe dëshirë për të mësuar dhe a e mbajnë atë gjallë?	Qasja e përgjithshme e modulit të të nxënës e bazuar në detyra siguron përfshirje aktive të nxënësve.
A e mbështesin metodat iniciativën personale të nxënësve dhe a i lejojnë atyre të organizojnë proceset e tyre të të mësuarit?	Të gjitha modulet mësimore janë projektuar si projekte. Kjo i jep nxënësit përgjegjësinë për punën e vet, duke përfshirë edhe menaxhimin e kohës. Rreziku i dështimit korrespondon me situata të jetës reale – dhe nëse pasqyrohet me ndjeshmëri, ofron mundësi të rëndësishme të mësimit.
A i lejojnë metodat nxënësit për të reflektuar përvojën dhe veprimet e tyre personale?	Të gjitha modulet përfshijnë një fazë të marrjes së udhëzimeve, dhe në disa prej tyre, nxënësve iu kërkohet që të reflektojnë përvojën e tyre të të mësuarit.
A i inkurajojnë metodat nxënësit për t'i parë problemet dhe temat nga këndvështrime të ndryshme?	Ora 1 – Unë kam një emër. Fëmijët bëhen të vetëdijshëm se si e perceptojnë njëri-tjetrin, dhe se çdo individ është një person unik. Ora 8 – Poster. E drejta e fëmijëve analizohet nga këndvështrime të ndryshme.
A e mbështesin metodat mendimin kritik dhe diskutimin në klasë?	Të gjitha modulet përfshijnë diskutimin dhe të menduarit kritik.
A e lejojnë metodat të mësuarit me anë të "mendjes, zemrës dhe dorës"?	Punët e artit, kutia e thesarit, të vepruarit si magjistar.
A i lejojnë metodat nxënësit të përjetojnë kompetencat e tyre?	Mësimi në mjedise të ndryshme (punë individuale, të mësuarit bashkëpunues, seancat plenare). Projektet çojnë në rezultate të dukshme. Pasqyrimi i të mësuarit i ndihmon nxënësit të bëhen të vetëdijshëm për progresin dhe arritjet e tyre.
A i lejojnë metodat llojet e ndryshme të nxënësve të mësojnë në mënyra të ndryshme (të mësuarit konstruktivist)?	Mjedise të të mësuarit individual dhe një gamë e gjerë e aktiviteteve lejojnë lloje të ndryshme të nxënësve të punojnë dhe zhvillohen sipas nevojave të tyre.
A i trajnojnë metodat nxënësit të zhvillojnë aftësitë bazë (për shembull, mbledhjen e informacionit, përgatitjen e një prezantimi, planifikimi i një projekti, punën në epike)?	Aftësitë themelore mund të mësohen në mënyrë ideale në punën me projekte, duke përfshirë mbledhjen e informacionit, përgatitjen e një prezantimi, planifikimin e një projekti, punën në epike.

8. "Por kjo do të thotë se unë kam të drejtë të bëj një pushim, apo jo?" Të drejtat e fëmijëve në klasë

Mësuesja, Sadina Siercic ka përgatitur me kujdes klasën. Një shembull: Fëmijët janë ulur në grupe. Tavolinat e tyre shërbejnë si tavolina grupi dhe karta të vogla janë vendosur mbi to. Në një tryezë, janë lepujt, në një tjetër arinjtë dhe tigrat janë ulur përreth tavolinës së tretë. Plot me entuziazëm, një lepur hap zarfin në tryezën e tij. Mësuesi i kërkon 8-vjeçarit të lexojë rreshtat me zë të lartë.

Lepuri lexon, "Fëmijët kanë të drejtë që të kenë nivelin më të lartë të mundshëm të kujdesit shëndetësor dhe mjekësor" dhe ulet përsëri. "Kemi gjithashtu edhe një numër," thërret mësuesi. "Ne nuk po bëjmë aritmetikë, por numrat janë të rëndësishëm!" I bindur, lepur i çohet përsëri në këmbë dhe lexon, "Neni 24." Mësuesi është i kënaqur. Lepuri mund të vijë në krye të klasës, te dërrasa e zezë. Neni 24 tregohet në një copë letër me ngjyrë në formën e një tullumbaceje. Kjo mund të fiksohet në dërrasë.

Në dërrasë ka hapësirë për shumë tullumbace. Së bashku, ata do të mbajnë një tullumbace me fjalët "të drejtat e fëmijëve". Mësuesi është sa më i lumtur që mundet. "Kjo është një e drejtë që ju e keni," i thotë ai fëmijëve. Dhe vazhdon: "Në të gjithë zarfat keni edhe shumë të drejta të tjera. Secila e drejtë është një tullumbace." Fëmijët e kanë kuptuar. Tani shumë duart janë lart në ajër. Ata të gjithë janë të etur të hapin një zarf, ta lexojnë dhe të dalin përpara, të fiksojnë tullumbacen në dërrasë dhe të marrin lavdërim.

Kjo vazhdon për dyzet e pesë minutat e ardhshme. Tani është radha e arushit. Një arushë e re për të qenë të saktë. Ajo ka tërhequr nenin 30. Ajo lexon, "Fëmijët që i përkasin një minoriteti kanë të drejtë të gëzojnë kulturën e tyre, të praktikojnë fenë dhe të përdorin gjuhën e tyre." Dhe nga tavolina tjetër një tigër shton, "Fëmijët kanë të drejtë për pushim dhe kohë të lirë, për t'u angazhuar në lojë dhe për të marrë pjesë në jetën kulturore dhe artistike. Neni 31."

Nxënësit e klasës së tretë janë në humor të mirë, entuziastë dhe aktiv. Kemi shumë lëvizje dhe pëshpëritje, dhe të gjithë duan të dëgjohen.

A është ky mësim i mirë? A është ky një mësim i mirë për të drejtat e fëmijëve? Si mund t'i mësoni më mirë të drejtat e fëmijëve? Sa lidhet ky mësim me interesat e nxënësve? Si zhvillohen kompetencat e tyre? Ndoshta më duhet të them se unë e kam vëzhguar këtë mësim në Gorazade, në vjeshtën e vitin 1998. Gorazade është një qytet në Bosnjën Lindore, që u veçua nga bota, u izolua dhe pothuajse u harrua gjatë luftës. Ajo pothuajse vuajti të njëjtin fat të pastrimeve etnike në Srebrenicë. Në këtë kuadër, të cilit i shtohet fakti që ky mësim u zhvillua pak vjet më vonë se Marrëvshja e Paqes e Dejtonit, të shohësh tema të tilla si liria e besimit fetar dhe mbrojtja e pakicave të trajtohen në një shkollë në Gorazade, ishte një përvojë emocionuese, por edhe një detyrë jo e thjeshtë për nxënësit dhe mësuesit.

Le të shohim më me hollësi këtë mësim. Pak përpara se të bierë zilja, mësuesi pyeti nxënësit e klasës së tretë çfarë kishin mësuar. Një lepurshë ngre dorën dhe thotë, "Tani unë e di se ka një nen 31 që thotë se unë kam të drejtë për pushim dhe dëfrim. Kjo do të thotë se unë kam të drejtë të kem një pushim, apo jo? Mirë, tani unë ndihem e lodhur dhe kam nevojë për pushim" E gjithë klasa fillon të qeshë. Mësuesi qesh me ta dhe pastaj shikon klasën në mënyrë kuptimplotë.

Çfarë ndodhi? Si vazhdoi? Mësuesja e pa veten në vështirësi. Nxënësit jo vetëm kishin mësuar diçka në këtë mësim, por edhe bënë një përpjekje interesante për ta zbatuar atë në një situatë konkrete jetësore. Unë nuk mund të kuptoja mendimet e mësueses, por vetëm mund të përfytyroja situatën e vështirë në të cilën ajo ndodhej. Më futi në mendime: A mund të përdoret konventa, një dokument ligjor, në këtë mënyrë? A është e mundur, duke pasur parasysh paradigmen konstruktivistike, që çdo person duhet të jetë në gjendje të ndërtojë interpretimin e tij për të? Çfarë ndodh në klasë nëse lejohet një gjë e tillë?

Në këtë çast, Sabina Siercic, mësuesja e klasës së tretë nga Bosnja Lindore, nuk kishte kohë për të reflektuar për çështjet komplekse ligjore ose shoqërore. Ajo kishte paraqitur një koncept në klasë dhe e

dinte se tani ishte çasti të merrej një vendim: Ajo tani po vendoste një pikë kthese për klasën e saj. Ajo duhet të vendoste nëse të drejtat e fëmijëve do të mbeteshin një mësim i lumtur me ballon, pa ndikim në të menduarit e përditshëm ose nëse këtu në Bosnjën Lindore, në këtë mësim në një mëngjes pranvere të fundvitit 1990, do të ndodhte diçka që e dëshironin të gjithë: një shqyrtim dhe zbatim real i konventës së të drejtave të fëmijës! Sadina Siercic reagoi në këtë mënyrë: Ajo i hodhi një vështrim klasës dhe u kthye nga vajza dhe tha: Po, ti ke të drejtë. Neni 31 ekziston dhe të garanton ty dhe fëmijëve të tjerë pushim. Kjo do të thotë se unë duhet të mendoj me kujdes për detyrat e shtëpisë që ju jap. Unë duhet të mendoj nëse është e drejtë për nxënësit që mbarojnë detyrat gjatë mësimin të mos bëjnë gjë në shtëpi dhe nëse ata që punojnë më ngadalë dhe ndoshta me më shumë kujdes gjatë mësimin duhet të marrin më shumë punë për të bërë në shtëpi dhe, për këtë arsye, të kenë më pak kohë të lirë për të pushuar dhe marrë veten. Po, unë duhet të mendoj për gjëra të tilla, sepse unë e di nenin 31". Megjithatë, Sadina Siercic kishte ende për të thënë. Ajo vazhdoi "Unë duhet t'u them edhe diçka tjetër. Ju duhet të dini edhe për nenin 28. Ky nen ju garanton të drejtën për arsimim. Për ju dhe shokët tuaj kjo do të thotë se deri në pushim, është koha për arsimim!"

Klasa ra në qetësi. Nxënësit nuk ishin shumë të kënaqur me përgjigjen e mësueses. Çfarë kishte ndodhur? Një vajzë tetë vjeçare kishte bërë një përpjekje për të kuptuar një konventë ndërkombëtare, të ratifikuar nga vendi i saj dhe i pranuar nga ligji i shtetit. Por, për më tepër, ajo u përpoq të lidhte konventën për të drejtat e fëmijës me përvojën e saj jetësore të përditshme, madje edhe ta zbatonte atë. Ajo u përpoq ta interpretonte dhe ta zbatonte në fushën e të drejtave të jetës së saj, pasi shkolla është pikërisht vendi ku një fëmijëmund të kontaktojë shtetin e saj drejtpërdrejt. Ky është vendi ku vendoset si shteti ndesh fëmijën dhe si fëmija ndesh shtetin.

Po mësuesja? Mësuesja duhet të takojë nxënësit e saj në të njëjtin nivel. Ajo na lejon ta quajmë "fuqizim", ndërkohë që përpiqet të kundërpërgjigjet në mënyrën e duhur. Sadina Siercic, bashkë me nxënësit e saj filloi të hapë një rrugë të re. Në një mënyrë të kuptueshme për një fëmijë tetë vjeç, ajo tregoi se në konventë ekzistojnë nene që konkurrojnë me njeri-tjetrin. Nene që, megjithëse nuk e mohojnë njeri – tjetrin, duhet të kuptohen si të ndërvarur. Kudo, në këtë klasë, në këtë mëngjes të veçantë, konventa për të drejtat e fëmijës u zbatua si një instrument, jo thjesht për t'u njohur, por për t'u bërë një sistem vlerash i zbatueshëm, që mund të ndihmojë individët të vlerësojnë veprimet e tyre në një kontekst më të gjerë.